

המשאלה להכיר

דנה אמיר היא פסיכולוגית קלינית ופסיכואנליטיקאית שזכתה בפרסים על כתיבתה הפואטית והעיונית. כתיבה בשבילה היא "דרך לחתור תחת הידיעה, חציית קו, שילוב של חלום בהקיץ עם מצב העירות החד ביותר, של עצימת עיניים ופיקחות לרווחה"

על ד"ר דנה אמיר הציעה לי לכתוב ידידתי המשוררת רחל פורמן-אלבו. אמיר היא פסיכולוגית קלינית

ופסיכואנליטיקאית שזכתה בפרסים הן על כתיבתה העיונית והן על כתיבתה הפואטית. היא פרסמה עד כה חמישה ספרי שירה ושני ספרי עיון.

חציית קו

לא ככלות כוחי

גופי מנפּה לְאִשׁוֹ אֶת סִימְנִיּוֹ.
כֹּה חֲזַק הַרְצוֹן לִסְגֹּל אֶת תְּכֻנֹת הַמַּיִם, אֲךָ גַם
הַצְּלָלִים שֶׁבָּהֶם
צוֹפְנִים רַעַד.

שְׁלוֹשִׁים וְחֲשַׁע שָׁנִים מִדְּדָתֵי מִשׁוּרִים כְּאֵיל, קִמְצָתִי
תְּשׁוּקוֹת כְּחֹפֶן חוֹל, צִוִּיתִי עַל הַחֲשֵׁכָה לְשַׁלַּח בִּי אֶת
רְבּוֹא הִילּוּחֶיהָ.

כָּעֵת, מִרְחַק נְשִׁימָה מִן הַתְּהוֹ, הַנְּחָתִי אֶת חִי
עַל פֶּסֶת רָקִיעַ שֶׁקְּטָרָה כְּקֶטֶר כִּף יָד.
הַדָּם נִקְוָה בְּתוֹכִי אֲגָמִים אֲגָמִים, וְלֵב כָּל אָגָם
פָּצַע.

דְּבָרֵי יָמֵי הַעוֹנוֹת נִרְשָׁמִים בְּשִׁקְטֵ: מְחֻלּוֹת הָאֵשׁ
הַמְּשִׁתְּרָגוֹת בְּעוֹרְקִים, מִחֲזוֹרֵי הַפְּרִיחָה, סִפְרֵי
הַנּוֹלָדִים
וְהַמְתִּים.
וְכִבֵּר פּוֹרֶשֶׁת חֲסוּתָהּ עַל הָעוֹלָם נְשִׁימָתוֹ הַשְּׁקוּפָה,
הַמְּפַכֶּת
שֶׁל הַזֶּמֶן.

האם אפשר לראות בשיר זה שיר התבגרות, תשוקה לאיזושהי השלמה או נקודה של איזון ושוויון עם ה"עולם" רגע לפני הזקנה? כותרת השיר מרפררת לפסוק המוכר בספר

אֶרְדָּפָהוּ עַד שֶׁנִּמְצָא שְׂזוּרִים זֶה לְתוֹךְ זֶה כְּצֶמֶד
פְּנִינֵי גִשְׁם
עַל צִיר הַסּוּפָה.

אֶד תְּבּוֹא מְלִיחַת שְׁמֵנִי שְׁנוּתֶיהָ כְּמִנְיֵן שְׁנוּתֶיהָ,
וְתִסְדֵּק אֶת קְרָחִים
הַתְּכַלֵּת הַמִּתּוֹחַ וְיִסְתַּנְּנֵנִי בְּעֵדוּ מַעֲלוֹת הַחֹם, קִינַת
הַדָּם,
צוֹאת הָרֹחַ.
וּבְכָל אֵלֶּה תִּשְׁמַע תְּחַנְּנֵה.

עַד שֶׁתְּכַלֶּינָה הַשְּׁעוֹת. עַד שֶׁתִּדְּוֹם מְהוּמַת הָאֵיבָרִים
וְלֵב
יִכֶּה לְשִׁרְשׁוֹ מִתּוֹךְ לֵב אֲחֵר.
עַד שֶׁתִּרְוֹקֵנִי הַעֲצָמִים מְצַרֵּת הַלֵּילָה שֶׁלָּהֶם יְאוּר
יָגֵה עַל פְּנֵיהֶם, זֶק כְּרִחְמוֹ.

פרשנות לשירים היא לעתים עניין פרטי מאוד. אני מוצאת את עצמי מהססת, ובכל זאת אני רואה בשיר זה מעין ביטוי ליחסים שבין אם לעובר שברחמה. אולי הקשר האטימולוגי היפה שבין רחם לרחמים, שעליו נרמז בסוף השיר, הביא לכך. נראה כי החוויה הפרטית והחוויה המיתית נמזגות זו בזו עד שאי אפשר להפריד ביניהן.

"יש יוצרים רבים שהיו עבורי מקורות השראה", מספרת אמיר. "מבין המשוררים אני הולכת בתוכי עם חדוה הרכבי, שלימדה אותי משהו על ההפעלה של השיגעון לא רק בתוך השפה אלא כשפה, ועם יאיר הורביץ, שלימד אותי את החוכמה הצרופה של המוזיקליות והמינימליזם.

"בין הכותבים העיוניים, הפסיכואנליטיים, מושכים את לבי וילפרד ביון וז'אק לאקאן, על שום החקירה העמוקה שלהם את השפה עצמה. לאחרונה מעניינת אותי מאוד גם פיירה אולאניה, פסיכואנליטיקאית צרפתית שתרה אחרי הגלגולים של איווי למוות בתוך החשיבה.

"כל שפה אנושית היא צירוף של אזורים אוטיסטיים, פסיכוסטיים, פרוורטיים, טראומטיים ופסיכוסומטיים - במינונים שונים ובתרכובות שונות. הספציפיות של הזהות קשורה תמיד בסוג התרכובת ובעוצמת המרכיבים השונים בתוכה, אבל אין תרכובת אנושית שהיסודות האלה זרים לה ואין שפה אנושית שהיסודות האלה אינם נמצאים בתשתיתה".

תהילים: "אל תשליכני לעת זקנה, ככלות כוחי אל תעזבני" (תהילים עא, ט).

אמיר משרטטת תנועה בזמן: "שלושים וחסע שנים מדדתי משורים כְּאֵיל", ובבית שלאחר מכן: "כעת, מרחק נשימה מן התהו, הנחתי את חיי".

"כתיבה בשבילי היא דרך לחתור תחת הידיעה", אומרת אמיר. "אופן של חציית קו ביני לבני, צורה של געגוע ואולי יותר מכול - הניסיון לברוא בכל פעם מחדש שפה, לא רק כצורה של תקשורת אלא כצורה של חשיבה. במובן זה כל דבר שאני כותבת, בין אם הוא שיר ובין אם הוא ספר עיון, נושא אותי תמיד אל מעבר לגבולות של עצמי. כתיבה עבורי היא לעולם שילוב של חלום בהקיץ עם מצב העירות החד ביותר, של עצימת עיניים ופיקחות לרווחה".

מהם הסכנה או האיום שיש בידיעה באשר היא - כדרך לחוות את העולם - שאמיר מנסה לחתור תחתיהם וללכת מעבר להם? הייתכן שהידיעה היא מעין גבול המונע מפגש, לעתים אבסורדי, לעתים כאוטי, עם עצמנו ועם העולם?

נראה כי שירו של המשורר הפולני תדיאוש רוז'ביץ' "מיהו משורר" בתרגומו של רפי וייכרט ("מבחר מן השירה הפולנית שאחרי 1945", הוצאת כרמל, 2000) שופך אור על דבריה של אמיר: "משורר הוא מי שכותב שירים / ומי שאינו כותב שירים // משורר הוא מי שמתיר עצמו מכבלים / ומי שכובל בהם את עצמו // משורר הוא מי שמאמין / ומי שלהאמין אינו יכול // משורר הוא מי ששיקר / ומי ששיקרו לו // מי שנפל / ומי שקם // משורר הוא מי שמתחלק / ומי שלהסתלק אינו יכול".

מורכבות השפה

ובכל אלה

פְּסָלַע בְּאֶדְמַת כְּרָפֶר אֶהְיֶה נְטוּעָה בּוֹ. פְּדָרְדָר.

דנה אמיר. "ההתנהלות החומלת ביותר של אדם אחד כלפי אדם אחר קשורה בכוננות שלו להכיר את האחר הזה בתוך עצמו ובתור עצמו"

להכיר את האחר

זה הבית

שליש שנה אני מתפללת לשמו הנקבי של אלהים: אם נגזר עלי לרעד כך עשי שהקצוות שלי יתנופפו ברחם השמימית כמו דגלים של יום הדין.

אפלו את מצרכי המכולת אני ממינת על פי סדר הבריאה שלקדם: נורות ההלוגן המארכות לפני כפרות הלחם.

אני מאמינה בקולות אבל יותר מזה אני מאמינה בתנועה: מה שאני מכנה מרכז הכבד הנפשי הוא המקום בו הקול הפנימי הופך לצעקה רגילה בעולם. זה הבית. היכן שהצטלבו פעם צירים מגנטיים תלוי עכשו תיק האכל של מיכאל.

גם בליקה נעשים בי מעשי בריאה. נהרות אפלים פולחים בדממה את קלפת עורי, קומי צאי, הם קוראים לי, כאלו היית אחותנו. אני יודעת להרות דרך פי. אני יודעת לאהוב את עצמי באהבה האינסופית ואף על פי כן להזדקק לעצמים מסוימים.

בחצות בכל לילה משהו נתק ממוקמו. בקרע המזדקק בו מצטלבים האור והזמן אני עומדת לראות

איו הדבר מרפה מן הדבר האחר, כמו נפילה של כוכב.

עקשו נשחקי. אני אומר תכלית ואתה תשנה את הצבע בשלט-רחוק של הרקיע. אני מכוננת את אי הסדר לתוך החלל הגזור למענו: כלים מלככים לפנית הכלים המלככים, שמיים לפנית השמיים.

מיכאל ישן, ומבעד לסדקי העפעפים שלו מציצה אדמה חומה. זה הזמן לומר משהו על האהבה.

המרגש בשיר זה הוא הגילוי המחודש של היום-יומי כנושא עקבות של החבוי והמיני, כהזדמנות להנכיח אותם ולחוות אותם מחדש: "מה שאני מכנה מרכז הכבד הנפשי הוא המקום בו הקול הפנימי הופך / לצעקה רגילה בעולם".

"אני מאמינה שההתנהלות החומלת ביותר של אדם אחד כלפי אדם אחר קשורה בכוננות שלו להכיר את האחר הזה בתוך עצמו ובתור עצמו. ההתנשאות כלפי האחר נובעת בדרך כלל מבורות. לא בורות הקשורה בהיעדר ידע, אלא בורות הקשורה בהיעדר סקרנות לגבי מה שחורג מן הגבולות של היחיד. מה שמייחד את כל סוגי האלימות - היכולה ללוש מסווה של רחמים, של טוב מזויף, אפילו של מתן בסתר - הוא בדיוק זה: היעדר הסקרנות האמיתית כלפי האחר. לו יכולתי הייתי הופכת את העולם למקום שבו מה שמכונן

את התנועה אינו המשאלה לכבוש אלא המשאלה להכיר".

אמיר מסיימת בטיפ לכותבים: "צאו למסעות רחוקים לתוך עצמכם, כדי שתוכלו לארח בתוך עצמכם גם את מה שנראה לכם זר שבזרים ולהפכו באמצעות הכתיבה לשלכם". ייתכן שזהו לב העניין - מפגש עם המרחבים החבויים שבתוכנו.

בהתעטף עליך

הלא נזכר, צלול כמבטו של עור בחשך נודדת רחוקה, יולדת, אחות פתחי לי פתח עם הגוף חלון אחרון, בהתעטף עליך לילי.

* השירים לקוחים מתוך ספרה האחרון של אמיר "כל שמותי - שירים 1993-2013", הוצאת הקיבוץ המאוחד 2014.
** הכותבת היא אמנית ומשוררת, ספרה "מלכודת" ראה אור בהוצאת פרדס. shira003@gmail.com